

PASTORALNA PSIHOLOGIJA

Dr. Ivan BEZIĆ

Kad se pastoralka g. 1777. na Teološkom fakultetu Bečkog sveučilišta počela prvi put predavati kao samostalan predmet, nitko nije znao za sintagmu pastoralna psihologija, niti je tada itko mogao slutiti da će ona nakon pola stoljeća postati jedna od glavnih grana pastoralnog bogoslovlja.

Danas naime živimo u vremenu tzv. »psychoooma«, koji je započeo u SAD, domovini ove kovanice, a odatle pobjedonosno stigao i u Evropu. Danas je psihologija vrlo aktualna, zanimljiva i privlačna znanost. Postala je inspirativnom i pomoćnom znanošću mnogim drugim disciplinama, pa tako i teologiji uopće te napose pastoralnoj teologiji. Mnogi pastoralisti u njoj vide gotovo jedini spas za vjeru suvremenog čovjeka. Protestantki teolog Stollberg ide tako daleko da poistovjećuje pastora i psihoterapiju: »Seelsorge ist Psychotherapie im kirchlichen Kontext«.¹

Mi ćemo se kratko pozabaviti odnosom pastoralna i psihologije ne zato što je danas psychooom u modi, nego stoga što je uloga psihologije u vjerskom životu, a posebno u pastoralnom djelovanju, zaista korisna, poučna i potrebna.

PSIHOLOGIJA U SLUŽBI PASTORALA

Stari su psiholozi definirali psihologiju kao nauku o duši ili znanost o duševnom životu. Suvremeni psiholozi, pod utjecajem behaviorizma i vođeni načelom scijentizma, izbjegavaju riječi duh i duša, pa stoga vole definirati psihologiju kao »nauku o ljudskom ponašanju« ili jednostavno »znanost ponašanja« (ne isključujući pri tome ni ono životinjsko). Ipak ni oni ne mogu zaniijekati da se čovjekovo ponašanje, za razliku od životinjskog, odražuje u njegovom kognitivnom, emotivnom i konativnom životu.

Prihvatili mi staru ili novu odrednicu psihologije, one se obje direktno odnose na vjerski život ljudi, pa tako zadiru i u pastoralno djelovanje Crkve. Vjersko opredjeljenje utječe na sva područja psihološkog života čovjeka. Stoga je pastoralka duboko zainteresirana za teoriju i praksu psihologije. Posebno je za nju zanimljiva tzv. primijenjena psihologija koja se odnosi na sva moguća

1. D. Stollberg, *Mein Auftrag – Deine Freiheit*. München 1972, str. 31 i 33.

područja ljudske pragme. Stoga imamo odgojnu, školsku, dobnu, spolnu, kliničku, radnu, industrijsku, forenzičnu, sportsku, grupnu i društvenu psihologiju. Čak se govori i o tzv. životinjskoj psihologiji.

Vjerskim se životom ljudi bavi religiozna psihologija o kojoj već postoji prilična stručna literatura.² Pastoralna psihologija kao jedan njezin dio proučava utjecaj psihičkih faktora na vjerski život te želi otkriti kako se psihološka saznanja mogu najbolje iskoristiti u kršćanskoj praksi. Pastoralna se psihologija služi dostignućima moderne psihologije u ostvarivanju pastoralnih načela i metoda u svom dušobrižničkom djelovanju.³

Da bi mogli uspješno djelovati, crkveni pastiri moraju poznavati duševnu konstituciju svojih vjernika, jer na njoj se sve gradi, pa i vjerski život. Za njih su važni svi – pozitivni i negativni – hereditarni elementi ljudskog bića. Vjernikov mentalni sklop, svijest i podsvijest, snaga volje i karaktera, temperamenat i emotivno stanje, uopće čitava njegova osobnost impregnira religiozno vladanje pojedinaca i društva. K tome još važnu ulogu igraju u životnoj sudbini pojedinih vjernika i osobni talenti i dispozicije, sposobnosti i karizme, uspjesi i razočaranja, sredina i odgoj. O svim tim čimbenicima pastir može crpiti znanje najviše iz znanstvenih saznanja moderne psihologije.

Pastoralno djelovanje je polarni odnos, odvija se između dva subjekta: crkvenog pastira i njegova stada. A taj je odnos u prvom redu humani odnos. Ako je pak humani odnos, onda je i psihološki. Događa se između dva psihička subjekta i podliježe svim psihološkim zakonitostima ljudske interakcije i komunikacije. Pastoralac i pastoralizirani mogu se razumjeti i mogu komunicirati jedino ako se oslanjaju na prokušane modele duševnih procesa u čovjeku.

Psihologija u službi pastoralaca mora dakle poznavati i poštovati dva konstitutivna subjekta pastoralnog odnosa: pastira i vjernika. Stoga pastoralna psihologija prati obje dimenzije dušobrižništva: službu pastira i službu vjernika. Ona pomaže najprije pastiru da upozna samoga sebe, tj. svoju psihičku strukturu i svoje pastoralne kapacitete (psihološka poimenologija). »Gnothi s'cauton« je naime početak mudrosti i početak pastoralaca. Ako pastoralac nije načistu sa svojim duševnim i duhovnim potencijalom, neće imati uspjeha u radu. Pastir nadalje mora poznavati pravila duhovnog i pastoralnog vodstva, njegove susta-

-
2. A. Vergote, *Psychologie religieuse*. Dessert, Bruxelles 1966; W. Keilbach, *Religiöses Erleben*. Schöningh, Paderborn 1973; H. Müller-Pozzi, *Psychologie des Glaubens*. Kaiser, München 1975; R. L. Koteskey, *Psychology from a Christian perspective*. Abingdon, Nashville 1980; Th. Seifert, *Lebensperspektiven der Psychologie*. Walter, Olten 1981; J. M. McDonagh, *Christian Psychology*. Crossroad, New York 1982; B. Giordani, *Psicologia della religiosità*. Antonianum, Roma 1982; Hj. Sundén, *Religionspsychologie*. Calwer, Stuttgart 1982; A. Görres, *Kennt die Religion den Menschen?* Piper, München 1983; H. Vande Kemp, *Psychology and Theology*. Kraus, Millwood 1984; S. L. Jones (ed), *Psychology and the Christian Faith*. Baker Book, Grand Rapids 1986.
 3. W. Demal, *Psicologia pastorale pratica*. III ed. Paoline, Alba 1961; J. R. Cavanagh, *Fundamental Pastoral Psychology*. Bruce, Milwaukee 1962; L. Debarge, *Psychologie et pastorale*. Desclée, Paris 1968; J. M. Pohier, *Psychologie et théologie*. Cerf, Paris 1968; C. A. Weber, *Pastoral Psychology*. Sheed, New York 1970; H. Valks, *Seelsorge und Hilfe in Lebenskrisen*. Echter, Würzburg 1973; R. Riess, *Perspektiven der Pastoralpsychologie*. Vandenhoeck, Göttingen 1974; B. Giordani, *La psicologia in funzione pastorale*. La Scuola, Brescia 1981; B. Ravasio i dr., *Psicologia e azione pastorale*. Ed. Piemme, Roma 1984; J. Scharfenberg, *Einführung in die Pastoralpsychologie*. Vandenhoeck 1985; A. Trstenjak, *Pastoralna psihologija*, II. izd. Mohorjeva, Celje 1987.

ve, modele, metode i poteškoće. Potrebna mu je temeljna psihološka izobrazba s poznavanjem tipičnih ljudskih akcija i reakcija, te njihovih implikacija na vjersko vladanje. Pastir bez psihološke kulture ostaje bez duše i bez sposobnosti da takne tuđu dušu.

Poznavanje sebe je samo preduvjet za upoznavanje drugoga. Bez poznavanja čovjeka kao psihičke jedinice nema uspješnog međuljudskog djelovanja. »Profunditas est homo et cor eius abyssus«, veli psalmist. Svaka je duša tajna i onaj pastoralac koji ne posjeduje ključeve te tajne ostaje izvan igre, biva posve nemoćan. Stoga mu je apsolutno potrebno poznavanje ljudi i kao pojedinaca i kao članova grupe i kao vjernika, i kao agnostika, i kao nevjernika. On mora poznavati psihologiju našeg modernog, nesigurnog, izgubljenog, praznog i nervoznog, a preponosnog čovjeka.

Nije dovoljno uočiti samo vanjsko ponašanje ljudi već i njihove unutarnje tajne mehanizme koji pokreću vanjsko ponašanje. Nadasve je važno upoznati prave i duboke motive ljudskih čina, a to znanje može posjedovati samo dobar psiholog, »majstor duša«. Uz to, dakako, valja biti upoznat i s ljudskim životnim problemima, znati u čemu se sastoje i biti sposoban za njihovo rješavanje. Napokon, valja se razumjeti i u prokušane metode komuniciranja koje nam stavlja na raspolaganje moderna psihologija.

Istančana psihološka kultura svećeniku uvelike pomaže u ispovijedanju vjernika, njihovu savjetovanju, kontaktiranju, tješnju, pastoralnom i duhovnom vodstvu, kršćanskom odgajanju, katehizaciji i naviještanju uopće.

Diferencijalna psihologija nam može pomoći u razumijevanju razlike između muške i ženske psihe. Dubinska i karakterna psihologija nas upućuje u tajne motiviranja, sklonosti, čudi i karaktera. Razvojna psihologija nam pomaže pratiti čovjeka u svim fazama njegova razvoja od kolijevke pa do groba. Profesionalna psihologija može priskočiti u pomoć u izboru i obavljanju zvanja. Socijalna psihologija razumije čovjeka kao društveno biće u svim mogućim situacijama. Medicinska psihologija nam služi u razlikovanju normalnih i abnormalnih duševnih stanja, te nam pomaže u liječenju duševnih bolesti.

Psihohigijena je naročito važna za pastoralnog radnika. Ne govori se uzalud o religiozogenim i ekleziogenim psihozama i neurozama. Najgore bi bilo kad bi sam pastir bio izvorom takvih duševnih poremećaja. Crkvenom je pastoralu u najvećem interesu da čuva i unapređuje duševno i religiozno zdravlje vjernika. Kršćanski su moral i askeza usmjereni upravo na održavanje duševne ravnoteže i skladnog razvoja vjernika. Katolička pokora s ispovijedu jesu nezamjenljiva terapijska pomagala. Nijemci s pravom zovu dušobrižništvo »Heilsorge« ili »Heildienst«. F. Künkel je ustvrdio: »Seelen-Heilkunde ist Seelenheil-Kunde«.⁴

Koliko je psihologija dragocjena za pastoral i obratno, najbolje nam kazuje poznata Jungova izjava: »Već 30 godina dobivam klijentelu iz svih kulturnih zemalja svijeta. Kroz moje je ruke prošlo više stotina pacijenata: to su bili u većini protestanti, manji broj Židova i ne više od 5 ili 6 praktičnih katolika. Između svih pacijenata iznad 35 g. nije bio niti jedan jedini čiji temeljni pro-

4. Cit. prema G. Griesl, *Pastoralpsychologische Studien*. Tyrolia, Innsbruck 1966, str. 33.

blem nije bio vjerske naravi. Da, u zadnjoj liniji svatko boluje na tome što je izgubio ono što živa vjera daje svojim vjernicima svih vremena; i nije stvarno ozdravio ni jedan koji nije opet postigao svoje religiozno usmjerenje.⁵

Mnogi su svećenici i pastoralni radnici zaista shvatili važnost psihologije za dušobrižnički rad, neki su čak postali psiholozi i psihoterapeuti. Nažalost, još je velik broj onih kojima je pastoralna psihologija ostala terra incognita. Kako je dobro opazio A. Trstenjak, suvremeni župnici imaju sve manje vremena za sebe i za druge. Što iz potrebe, što iz mode, postali su pastoralni šoferi. Obučeni u kaubojske neprestano jure od mjesta do mjesta, nemaju vremena ni za ljude ni za studij.⁶ Stoga nakon II. vatikanskog sabora mnogi crkveni dokumenti traže od klera i njegovih pomoćnika solidan studij pastoralne psihologije.⁷

Teolog Joachim Scharfenberg predlaže četiri modela odnosa pastoralne i psihologije: prvi bi bio psihologija kao pomoćna znanost pastoralu. Drugi: psihologija kao kritika religije i vjerničkog ponašanja. Treći je model skladna suradnja između pastoralne i psihologije, a četvrti je utapanje teologije i pastoralne u psihologiju.⁸ Prvi i treći model su sasvim na mjestu, drugi samo djelomično (tj. kao korektiv nekih zelantnih i fanatičnih zastranjenja), a četvrti moramo zabačiti zbog opasnosti psihologizma.

Naime, psihologija je dobar saveznik pastoralne, a psihologizam je njegova negacija.

STARI I NOVI PUTOVI PASTORALNE PSIHLOGIJE

Dobro je odmah napomenuti da postoji psihologija kao životno iskustvo i mudrost, te psihologija kao znanost. Kao životno iskustvo i mudrost psihologija je oduvijek i stalno prisutna u pastoralnom djelovanju. Premda ne na sustavan način, ona prožima i Stari i Novi zavjet. Možemo je naći u Djelima Apostolskim kao i kod prvih otaca Crkve. Obilato je zastupana u Klementovom Paidagogos-u i u Grgurovom Liber regulae pastoralis. Psihologija mudrosti nije uzmanjkala crkvenim pastirima ni kroz ostala stoljeća, pa sve do naših vremena.⁹

Ona grana pastoralne što je nazivamo hodegetika bila je dobro poznata i u staroj pastorizaciji. Pastoralno se vodstvo njegovalo u Crkvi od samih njezinih početaka. Crkveni pastiri su se oduvijek smatrali vođama, savjetnicima, ocima, učiteljima, odgojiteljima, liječnicima i tješiteljima svoga puka. Morali su vladati velikim psihološkim znanjem dok su obratili poganski svijet, dok su stvarali kršćansku civilizaciju, dok su u srednjem vijeku pisali brojne Cura animarum, pa i u novom vijeku, kad je (odmah na početku) naš Marulić skovao termin »psychologia«, sve do u dane našeg psychobooma.

5. C. G. Jung, *Die Beziehungen der Psychotherapie zur Seelsorge*. Zürich 1948, str. 16.

6. A. Trstenjak, *Pastoralna psihologija*. Mohorjeva družba. Celje 1987, 16.

7. *Gaudium et spes* 54, 62, *Optatam totius* 2, 95, *Ratio fundamentalis* 94.

8. F. Klostermann (Hg), *Praktische Theologie heute*. Kaiser, München 1974, str. 339-346.

9. Kao primjer možemo navesti knjigu *The power of positive thinking* od N. V. Peale-a koja je doživjela brojna izdanja u Engleskoj.

Budući da je Crkva uvijek posvećivala posebnu pažnju vjernicima koji su težili prema savršenstvu, ona je već davno upoznala praksu i teoriju duhovnog vodstva. Pod imenom asketike i mistike, duhovno se bogoslovlje stalno trudilo oko intenzivnog duhovnog života. Pružalo je dragocjena duhovna iskustva i upute vodama i vođenima. Očima trajno uprtim u svog Učitelja poučavalo ih je da se tajna savršenstva nalazi »in imitatione Christi«. Poniralo je u psihologiju molitve, razmatranja, kontemplacije i mistike. Prakticiralo je duhovne obnove i vježbe. Njegovalo je sakramenat pokore (ispovijedi, pomirenja) kao izvrsno terapijsko sredstvo. Ovaj sakramenat je uvijek bio u središtu crkvene pažnje.¹⁰

I stara je pastoralka znala za veliku važnost poznavanja ljudskih duša. Još je od Krista naučila kako valja poznavati ovce »po imenu«. Stoga se uvijek zanimala za prepoznavanje ljudi i njihovu tipologiju, poznatu još od Hipokratovih vremena; snalazila se u diferencijalnoj, dobnoj, staleškoj, kategorijalnoj, migracionoj i personalnoj pastorizaciji vjernika i nevjernika. Znala je kako treba pružati duhovnu pomoć u životnim krizama,¹¹ samo što je ta pomoć tada bila više kurativna, a danas je preventivna. Praktična je teologija bila uvijek zainteresirana za psihološke sisteme i metode. Kad je npr. u odgoj i didaktiku prodrila tzv. psihološka metoda, Münchenska katehetska škola ju je odmah usvojila.

Kazali smo: i stara se pastoralka zanimala za psihologiju, ali moramo odmah dodati: to je bilo samo izdaleka praćenje psiholoških tekovina, a ne i stručno bavljenje psihologijom kao znanosti. Pastoralka tada još nije shvaćala pravu vrijednost psihologije kao pomoćne discipline. Imali smo vrlo mali broj pastira koji su posjedovali neko temeljnije znanje iz psihologije. Nažalost, nemamo ih ni danas mnogo, oskudijevamo na pastoralno-psihološkoj literaturi.¹² To i jest razlog da neki naši suvremenici traže duhovne vođe na drugoj strani, među svjetovnim psiholozima, psihagozima i psihoterapeutima, pa čak i među samoukim »guruima« i »učiteljima« meditacije.

Stara se pastoralka bavila najviše zdravim vjernicima, posvećivala je pažnju njihovom umnom i voljnom životu, potcjenjujući i zanemarujući emocionalni i podsvjesni. Zanimala se je za diferencijalnu, stalešku i razvojnu psihologiju, ali za dubinsku, dinamičku, medicinsku, grupnu i socijalnu nije uopće znala. Sada to nastoji nadoknaditi bržim koracima. Pastoralna psihologija se danas poučava gotovo u svim bogoslovnim školama.

Od prije je poznato da u pastoralnom odnosu sudjeluju tri faktora: pastir – vjernik – njihova interakcija. Budući da je to međusobni odnos, pastoralna psihologija pomno prati novije teorije ličnosti. Kako znamo, tih teorija ima mnogo.¹³ Među njima dominiraju tri pravca:

10. J. Goldbrunner, *Sprechzimmer und Beichtstuhl*. Herder, Freiburg 1965; H. Rondet, *Pourquoi se confesser?* Beauchesne, Paris 1971; D. Grothues, *Schuld und Vergebung*. Don Bosco, München 1981; W. J. Koehler, *Counseling and Confession*. Concordia, St. Louis 1982.
11. H. Valks, *Seelsorge und Hilfe in Lebenskrisen*. Echter, Würzburg 1973.
12. Kad sam nedavno usmeno pitao jednog svjetski poznatog psihologa imamo li neki zgodan priručnik ili pastoralnopsihološku sintezu, odgovorio je doslovce: »Gibt es keine«.
13. C. R. Rogers, *On Becoming a Person*. Mifflin, Boston 1961; P. Bertocci i dr., *Personality and the Good*. McKay, New York 1963; H. Bollinger, *Das Werden der Person*. Reinhardt, München

1. *psihoanalitički* po kojem je čovjek uglavnom razvijenija životinja kojom vladaju instinkti, podsvijest, id i libido,

2. *behavioristički* po kojem je čovjek samo stroj, živa sprava za mjerenje stimuliranja i reagiranja po formuli $S - R$,

3. *humanistički* po kojem je čovjek ipak čovjek koji daleko nadilazi puku mehaniku i biologiju živih bića. U ovom posljednjem pravcu pastoralna psihologija ima dobre suputnike, a u dva prva uglavnom oštre protivnike.

Pastoralna je psihologija pošla novim putem kad je počela više proučavati i treći faktor pastoralne relacije, tj. interakciju i međuodnos subjekta i »objekta« pastoralna. Tu je našla saveznika u psihologiji komuniciranja. Znanost i vještina ljudskog saobraćanja (human relation), javnog nastupanja (public relation), informiranja, oglašavanja i uvjeravanja nisu za pastoralce više nikakva tajna.¹⁴

Kako nas najnovije iskustvo uči, broj čisto somatskih oboljenja danas sve više opada, a broj duševnih raste. Sve je više živčanih, neuroznih, rastrojenih, shizofrenih, depresivnih i psihotičkih bolesnika među nama. Stoga se suvremena pastoralna psihologija morala obratiti za pomoć psihoterapiji.¹⁵ U današnjim vremenima ni jedan pastir ne može djelovati bez osnovnih znanja iz psihoterapije, psihohigijene i psihijatrije. Dakako da čisto stručne metode (kao npr. farmakoterapija, hipnotepija) kao i famozna alternativna medicina ne spadaju na pastira. Njega više zanimaju dijaloške, sugestivne, ekspresivne i dubinske metode liječenja duševnih poremećaja, osobito one koje su religiozene naravi.

Budući da se u posljednje vrijeme etika želi svesti na etologiju (npr. K. Lorenz: Das sogenannte Böse), razumljivo je da se teološka antropologija, moralka i pastoralka sve više bave ponašanjem čovjeka u njegovoj okolini. Stoga se pojavio i ambijentalni pastoral koji proučava vladanje čovjeka u njegovoj prirodnoj, društvenoj i kuturnoj sredini. No pastoralka se ne gubi u

1967; M. J. Nuttin, *Structure de la personnalité*. Ed. II. PUF, Paris 1968; R. S. Lazarus, *Psicologia della personalità*. Martello, Milano 1970; S. Verges, *Dimensión trascendente de la persona*. Herder, Barcelona 1978; C. S. Hall, G. Lindzey, *Theories of Personality*. Ed. 3. Wiley, N. York 1978; E. A. Nilsen, *Religion and personality integratio*. Alruquist, Uppsala 1980; A. Fulgosi, *Psicologia личности*. Škol. knjiga, Zagreb 1981; H. Franta, *Psicologia della personalità*. LAS, Roma 1982; A. Milano, *Persona in teologia*. Ed. Dehoniane, Napoli 1985; R. Zavalloni, *La personalità in prospettiva religiosa*. Scuola, Brescia 1987; A. Pavan, A. Milano, *Persona e personalismi*. Ed. Dehoniane, Napoli 1987.

14. Kolika je snaga propagande najbolje pokazuje slučaj Patricije Hearst. Ta djevojka, kći američkog bogataša, bila je g. 1974. ugrabljena od neke anarhističke bande. Kad je otac nudio otimačima zatraženu svotu, Patricija je odbila povratak kući. Podlegla je uvjeravanju otimača i pridružila im se s oružjem u ruci. (Ph. Zimbardo, *Psychology and Life*. IX izd. Scott, Glenview 1975, str. 583).

15. Ph. Rieff, *The triumph of the therapeutic*. New York 1966; R. Carkhuff, B. G. Berenson, *Beyond Conselling and Therapy*. II izd. N. York 1977; S. Arieti (ed), *New Dimensions in Psychiatry*. Wiley, Chichester 1977; M. P. Nichols, *Catharsis in Psychotherapy*. Wiley, Chichester 1977; S. L. Garfield, *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change*. Wiley 1978; H. Wolf, *Jesus als Psychotherapeut*. Radius, Stuttgart 1978; R. A. Harper, *Les nouvelles psychothérapies*. Privat, Toulouse 1979; L. Rigo, *Analisi del profondo e psicoterapia*. Il Fuoco, Roma 1980; R. J. Corsini, *Handbook of inovative psychotherapies*. Wiley, Chichester 1981; M. Popović, V. Jerotić, *Psihodinamika i psihoterapija neuroza*. Nolit, Beograd 1985; H. Wadeson, *Art Psychotherapy*. Wiley, Chichester 1987; B. Giordani, *Psicoterapia umanistica*. Cittadella, Assisi 1988.

socijalnoj psihologiji i etologiji, ona roni i u najveće dubine ljudske jedinke. Stoga pastoralna psihologija ukazuje veliku pažnju osobnim doživljajima i vjerskom iskustvu svakog pojedinca. Religiozni doživljaji, osjećaj svetoga i vjerska iskustva spadaju u »peak experiences« (Maslow) čovjeka svih vremena, pa i našega.

Etologija nam doziva u pamet još jednu modernu znanost – ekologiju. Naš ekosistem je naime geološki, biološki, ekonomski i antropološki teško ugrožen. Ekološko ponašanje postaje pitanje vjere i morala. Ono se postavlja i kao imperativ pastoralna. Ne leži samo na brizi »zelenih« i zaljubljenih u prirodu. Radi se o opstanku života. Svi smo odgovorni za njegovu sudbinu, a najviše mi vjernici. Pastoralna psihologija na tom području još nije učinila gotovo ništa. Na današnjim pastirima leži teška odgovornost za buđenje ekološke svijesti kršćana. Priroda je dar Božji i uvjet našeg opstanka.¹⁶

NOVI PROSTORI PASTORALNE PSIHOLOGIJE

Kao nova, svježja i dinamička grana praktičnog bogoslovja, pastoralna psihologija koristi i najnovije tekovine psihologije. Ona osvaja i nove prostore psihagogije, psihohigijene, psihoterapije i psihijatrije. Naročito se angažirala na području odgojne, andragoške, gerontološke, socijalne i kliničke psihologije. Budući da nije moguće obuhvatiti sve postojeće inovacije na tom polju, mi ćemo spomenuti samo neke.

Pastoralna psihologija već dugo i budno prati saznanja pedagoške psihologije, ali je u najnovije doba otkrila andragogiju i gerontologiju. Spoznala je da su i mnogi odrasli i stariji ljudi jako izloženi raznim duševnim i vjerskim poteškoćama. Tako je u SAD nastao pokret nazvan »pastoral counseling«, tj. praksa pastoralnog savjetovanja. Pastoralisti su je preuzeli iz svjetovnog psihološkog pokreta (Dr. Cabot), na crkvenoj ju je strani započeo protestantski pastor Anton Boisen (1925), a američki su je dušobrižnici svih vjera svesrdno prihvatili.¹⁷ Danas su glavni zastupnici »counselinga« Hiltner, Johnson, Ogden, Clinibell, Carkhuff, Tausch, Giordani i dr.

Za razliku od duhovnog vodstva pastoralno se savjetovanje bavi najviše ugroženim i nesigurnim ljudima koji se u struci zovu »klijenti« (što nije baš sasvim zgodan naziv), a cijeli se postupak zove »client centered« (Ch. Rogers). Pokret savjetovanja je prošao tri faze. Najprije se bavio samo s ugroženima, zatim je preuzeo korektivnu ulogu, te se najzad počeo brinuti i za preventivu. Savjetnici se posebno školuju u bolnicama, klinikama i seminarima (Clinical Pastoral Training) pod supervizijom iskusnih terapeuta. Tu se teorija povezuje

16. Th. S. Derr, *Ecologia e liberazione umana*. Queriniana, Brescia 1974; A. Ganoczy, *Theologie der Natur*. Benziger, Zürich 1982; W. Korff, *Technik, Oekologie, Ethik*. Bachem, Köln 1982; Ch. Derrick, *Merveilleuse création*. Téqui, Paris 1983; D. Birnbacher, *Oekologie und Ethik*. Reclam, Stuttgart 1983; J. Carmody, *Ecology and Religion*. Paulist Press, New York 1983; A. Auer, *Umerlithik*. Patmos, Düsseldorf 1984; J. Illies, *Gottes Welt in unserer Hand*. Herder, Freiburg 1985; G. Hesse (Hg), *Die Grünen und die Religion*. Athenäum, Frankfurt 1988; G. B. Guzzetti, *Ecologia, popolazione e morale*. LDC, Leumann 1988.

17. Naravno, pastoralno je savjetovanje postojalo i prije u Crkvi (duh. vodstvo, ispovijed, duh. vježbe, savjeti, kazualije i sl.), ali je bilo prigodno, auctoritativno, direktivno i amatersko.

s praksom, radi se timski, obrađuju se pojedini slučajevi i obavlja se stručna analiza postupaka po načelu »learning by doing«. ¹⁸

Pastoralno se savjetovanje vrši u obliku psihoterapeutskih razgovora, po pravilima komunikacije, dijaloga i sugeriranja, tj. zajedničkog traženja rješenja, a nikako dirigiranjem. Svrha mu je da pacijent uzme sam svoju sudbinu u svoje ruke. Savjetovanje se može odvijati individualno i grupno kroz duže ili kraće vrijeme, a pokazalo se je veoma korisnim u ovom našem pluralističkom i kaotičnom vremenu opće dezorijentacije (Umwertung aller Wertung), pogotovo za ovu našu današnju »izgublenu generaciju«. ¹⁹

Nakon što je Kurt Lewin počeo propagirati grupnu dinamiku, pastoralna se psihologija upoznala i sa tehnikama grupne psihologije. Ova se naime razlikuje i od masovne i od individualne. Dokazano je da se čovjek drugačije vlada kada je sam, kada je u masi ili u nekoj maloj skupini. Otkrićem grupne dinamike Crkva se obogatila novim snagama i prihvatila grupni pokret u svome krilu. ²⁰ Sve one pozitivne interakcije koje se odvijaju unutar skupine (traženje konsensusa, društvene norme i uloge, podrška, vodstvo, zajedničke vrijednosti) mogu se izvrsno iskoristiti za odgoj pojedinaca i zajednice uz uvjet da se izbjegnu istodobne opasnosti (sektaštvo, grupaštvo, elitizam, izolacija od ostalih vjernika). Grupna psihologija nam danas mnogo pomaže u odnosu na brojne molitvene, apostolske, odgojne i kritičke skupine što niču na sve strane.

Za duševno ili vjerski ugrožene ljude postoji i grupna terapija, po kojoj se ljudi liječe u skupinama. Među takve metode liječenja spada i psihodrama (J. Moreno), nadahnuta Shakespearovim riječima »world is a stage«. U grupnu terapiju spada i obiteljska terapija, jer kad je bolestan jedan član obitelji, trebaju pomoć i svi ostali članovi. Općenito, za sve ljude što se nalaze u teškoćama podižu se svuda u svijetu, pa i u krilu Crkve, razna stručna savjetovališta.

Bilo grupno bilo individualno, stalno se pronalaze i novi oblici duševne i duhovne pomoći u vjerskim teškoćama. Danas su u velikoj modi razni pokreti meditacije (zen, zazen, yoga, transcendentalna meditacija i sl.) u kojima se traži smirenje, sreća, smisao i vjera. Među ostalima tu su i transcendentalna analiza (TH. Harris: »I'm OK – You're OK«), autogeni trening, Gestalt, sugestija, preobrazba sredine, Balint-pokret, igralačka i radna terapija itd.

18. Ch. Curran, *Counselling and Psychotherapy*. Sheed, New York 1969; P. Johnson, *Psychologie der pastoralen Beratung*. Herder, Freiburg 1969; C. Stein, *Practical Pastoral Counseling*. Thomas, Springfield 1970; H. J. Thilo, *Beratendē Seelsorge*. Vandenhoeck. Göttingen 1971; H. Faber i dr., *La pratique du dialogue pastoral*. Centurion, Paris 1973; E. N. Jackson, *Parish Counseling*. Aronson, New York 1975; Ch. Hatcher (ed), *Innovations in Counseling Psychology*. Jossey-Bass, S. Francisco 1977; E. Kennedy, *Handbuch der Lebensberatung*. Styria, Graz 1978; I. Post (Hg), *Beratung als Dienst der Kirche*. Lambertus, Freiburg 1981; G. B. Noyce, *The art of pastoral conversation*. Knox, Atlanta 1982; H. J. Clinibell, *Modelle beratender Seelsorge*. Kaiser, München 1971.

19. Prema brojidbi izvršenoj u đakovačkoj biskupiji g. 1986. naši se vjernici rijetko obraćaju svećeniku za savjet (*Bogoslovska smotra*, br. 4, g. 1988, str. 138–142).

20. J. Lell (Hg), *Religiöse Gruppen*. Patmos, Düsseldorf 1976; J. Scharfenberg (Hg), *Glaube und Gruppe*. Herder, Wien 1980; H. Frankemölle, *Kirche von unten*. Grünewald, Mainz 1981; Ph. Warnier, *Nouveaux témoins de l'Eglise*. Centurion, Paris 1981; N. Copray (Hg), *Die andere Kirche*. Jugenddienst, Wuppertal 1982; E. Klinger (Hg), *Die Basisgemeinden*. Echter, Würzburg 1984; M. Azevedo, *Communautés ecclésiales de base*. Centurion, Paris 1986; B. Secundin, *Segni di profeta nella Chiesa*. Ed. O. R. Milano 1987.

Budući da se s porastom civilizacije javlja sve veći broj duševnih bolesnika, pastoralna se psihologija sve više zalaže za zdrave načine psihoterapije.²¹ A zašto je potrebno da se praktična teologija bavi psihoterapijom kad u tu svrhu postoje liječnici, psihijatri i psihoterapeuti? Među ostalim razlozima i zato što se upravo liječnici najviše ubijaju, a među liječnicima baš psihijatri.²² Dakle i psihoterapeutima treba psihoterapija, ali religiozna. Ima još jedan razlog za pastoralnu psihoterapiju: postojanje tzv. ekleziogenih duševnih smetnji.

Psihoterapija se može obavljati sredstvima fizikalne i kemijske medicine, više psihijatrijski, ali pastoralna psihologija s tim terapijama nema veze. Nju zanimaju psihološki postupci liječenja. Ovi se dadu razvrstati u behaviorističke, psihoanalitičke i humanističke metode. Kako se behaviorističke metode oslanjaju na »psihologiju bez duše«, tj. obično kondicioniranje ljudi, one za dušobrižnika ne dolaze u obzir. Preostaje nam dakle osvrtno na analitičke i humanističke terapije.

Od analitičkih terapija spomenut ćemo samo psihoanalizu, a od humanističkih logoterapiju (premda neki i nju ubrajaju u analitički smjer, pošto se i ona oslanja na tzv. egzistencijalnu analizu).

Pod imenom psihoanaliza²³ najprije se misli na Freudovu psihoterapiju. Ona se temelji na kategorijama podsvijesti, nagona i libida. Neuroze i kompleksi nastaju potiskivanjem libidinoznih želja u podsvijest, pa se prema tome terapija sastoji u osvješćivanju potisnutih težnja putem iznošenja osjećanja iz djetinjstva i pričanja snova u slobodnim asocijacijama i uz pomoć prijenosa (transfera). Kako osim ida naš ego ugrožava superego očinske figure, ozdravljenje se sastoji u odbacivanju »očinskog kompleksa«. Freudove su teze pokušali ispraviti i dopuniti neki drugi pravci dubinske psihologije: individualna psihologija (Adler), analitička (Jung), egzistencijalna (Binswanger), relacionalna (Sullivan), etička (Horney) i još neke slične.

U početku je freudizam bio u znanstvenim krugovima primljen hladno i odbojno, kasnije je našao mnogo pristaša osobito među diletantima. Pridružili su mu se i neki kršćanski psiholozi (I. Caruso, Ringel, Görres, Dolto), te su i neki svećenici postali psihoanalitičari (Oraison, Pohier). W. Daim je čak poistovjetio otkupiteljsko djelo kao takvo sa psihoanalizom. Premda je psihoanaliza pružila praktičnoj teologiji i pastoralnoj psihologiji neka korisna otkrića (podsvijest, dubinska motivacija, obrambeni mehanizmi, infantilizam mnogih vjernika), ona se nikako ne može identificirati s kršćanskim dušobrižništvom

21. R. Carkhuff, *Helping and Human Relations*. 2 sv. New York 1969; R. Lee, *Handbuch der Pastoraltherapie*. Styria, Graz 1981; H. Hark, *Religiöse Neurosen*. Kreuz, Stuttgart 1984.

22. To dokazuju statistike obavljene u SAD i Velikoj Britaniji (*Città Nuova*, br. 14, g. 1967, str. 36, *Slobodna Dalmacija* 15. II. 1978).

23. E. Fromm, *Psicoanalisi e religione*. Comunità, Milano 1961; A. Snoeck, *Confession et psychanalyse*. DDB, Bruges 1964; J. Chauzaud, *Tendances nouvelles de la psychanalyse*. Centurion, Paris 1978; H. Wahl, *Christliche Ethik und Psychoanalyse*. Kösel, München 1980; G. Dacquino, *Religiosità e psicoanalisi*. SEI, Torino 1980; E. Granger, *Le croyant à l'épreuve de la psychanalyse*. Centurion, Paris 1980; J. Van Rillaer, *Les illusions de la psychanalyse*. Mardaga, Bruxelles 1981; G. Magnani, *La crisi della metapsicologia feudiana*. Studium, Roma 1981; S. Klebanow, *Changing Concepts in Psychoanalysis*. Wiley, Chichester 1981; E. Drewermann, *Psychoanalyse und Moraltheologie*. 3 sv. Grünewald, Mainz 1982, 1983, 1984; J. Gagey, *Freud et le christianisme*. Desclée, Paris 1982; M. Cifali, J. Moll, *Pédagogie et psychoanalyse*. Ed. Dunod, Paris 1985; N. Spaccapelo, *Religione e psicoanalisi*. Città Nuova, Roma 1986.

niti njezine analize mogu pružiti pacijentu višu i opću sintezu. Kao konačan sud o psihoanalizi možda bismo mogli prihvatiti onaj izrečen od francuskog liječnika dra Marcela Eck-a: »Instrument de vérité sans doute, mais vérité en soi, certainement pas«. ²⁴

Nasuprot dubinskoj psihologiji suvremeni humanistički psiholozi ističu svoju »visinsku« psihologiju, tj. onu koja se ne fiksira samo na mračne bezdane ljudske duše nego se okreće vrhunskim ciljevima i konačnom smislu ljudske egzistencije. U nju spada i Franklova logoterapija koja želi transcendirati čovjekovu biološku i zoološku sudbinu. ²⁵ Prema Franklu temeljni uzrok svih duševnih zala jest gubitak spoznaje o smislu života (logosa). Smisaoni vakuum se liječi logoterapijom, tj. upoznavanjem smisla svog i tuđeg opstanka, dakle osmišljenjem života (Wille zum Sinn).

Logoterapeutski postupak počiva na slijedećim aksionima: 1) postoje objektivne vrijednosti, život ima i mora imati svoj smisao, 2) čovjek kao osoba mora poznavati smislenost svoje egzistencije i djelovanja, mora upoznati i postići objektivne vrednote, 3) ako izgubi smisaonu orijentaciju, pada u egzistencijalni vakuum, u noogene neuroze, a to znači u psihopatiju, i 4) izlaz iz duševnih bolova i bolesti jest traganje za smislom, tj. logoterapija.

Tim svojim mislima Viktor Frankl se potpuno približio ciljevima katoličkog pastoralna. Stoga je s pravom jednoj od svojih knjiga stavio naslov »Aertzliche Seelsorge«, a njegova učenica Elisabeth Lukas je svoju knjigu nasloвила ovako: »Psychologische Seelsorge«. U logoterapeutskoj su metodi brojni pastoralni psiholozi našli bogati rudnik misli i sugestija za svoje teoretsko i praktično djelovanje.

Frankl doduše misli da čovjek ne mora naći smisao svog života jedino u religioznim vrijednostima, već i u drugim humanim, etičkim i kulturnim vrednotama. Naravno, kršćanin vrhovni smisao pronalazi u Bogu i njegovu Kristu. Stoga je nekim pastoralnim psiholozima došla spontano na pamet misao: ako je pravi smisao svega u Kristu, onda se izgublenu duševnu ravnotežu može uspostaviti samo Kristoterapijom. ²⁶

Pastoralna psihologija se silno obogatila rezultatima moderne antropologije i psihologije. Zato je potrebno i dalje nastaviti plodnu suradnju i s ostalim humanim znanostima, osobito u graničnim pitanjima. Posebno je mnogo naučila od psihoterapije. No sve metode suvremene psihoterapije nisu sasvim bezazlene za vjeru i moral. Njihova učinkovitost zavisi o ideologiji, odnosno svjetovnom nazoru kojima su prožete, kao i o osobnom stavu samog terapeuta.

Kako smo vidjeli, perspektive pastoralne psihologije ovisit će o njezinoj otvorenosti prema humanim, odgojnim, socijalnim i psihološkim naukama. U

24. *La vie spirituelle*, br. 602, g. 1974, str. 378.

25. V. E. Frankl, *La psychothérapie et son image de l'homme*. Ed. Roma, Paris 1970; J. B. Fabry, *Das Ringen um Sinn*. Paracelsus, Stuttgart 1973; V. E. Frankl, *Der Mensch vor der Frage des Sinns*. Piper, München 1979; V. E. Frankl, *Die Psychotherapie in der Praxis*. III izd. Deuticke, Wien 1975; V. E. Frankl, *Le Dieu inconscient*. Centurion, Paris 1975; V. E. Frankl, *Aertzliche Seelsorge*. Kindler, München 1975; V. E. Frankl, *Der Mensch auf der Suche nach Sinn*. Herder 5. izd. 1976; U. Böschermeyer, *Die Sinnfrage in Psychotherapie und Theologie*. De Gruyter, Berlin 1977; Ž. Bezić, *Franklova logoterapija*. CuS, br. 4, g. 1979.

26. B. Tyrrell, *Cristoterapia*. Ed. Paoline, Alba 1977. (upravo prevedena na hrvatski, Đakovo 1989); H. Wolff, *Jesus the therapist*. Meyer, Bloomington 1987.

svom interdisciplinarnom dodiru s njima još treba produbiti svoja znanja o čovjekovoj osobi, ponašanju, motivaciji i tzv. samoostvarenju. Potrebno se bolje uživjeti u afektivne i konativne dimenzije duše te izoštriti pitanja normalnog i abnormalnog (osobito u vjerskom ponašanju), tjeskobe i krivnje, konflikta i suradnje, narkomanije i alkoholizma. Danas je za pastoralce naročito važno područje informacija i komunikacija. Oni se moraju otvoreno suočiti sa suvremenim tokovima masmedijske hegemonije, robotizacije i kibernetizacije.

Ako se ne uputi u sva ta i slična pastoralno-psihološka istraživanja, katolički pastoral neće moći ostati »bogoslovlje diloredno«, kako ga je još davno i lijepo nazvao naš stari Kačić.